

СВІТ ЛЕМКІВСЬКОГО ПОЕТА БОГДАНА-ІГОРЯ АНТОНИЧА

до 115-річчя від дня народження

«...митець повинен служити передусім хвалі своєї Батьківщини»

Б.-І. Антонич

Олеся Пономаренко

канд. філол. наук,
стар. наук. співр. Національного
музею. Тараса Шевченка,
м. Київ

5 жовтня 1909 (115 років тому) в селі Новиця Горлицького повіту на Лемківщині народився талановитий український поет, філолог, мистецтвознавець, член Асоціації незалежних українських митців **Богдан-Ігор Антонич**. Деякі його вірші, починаючи з третьої збірки – «Три перстені» – стали в наші часи піснями. Щоправда, українська письменниця **Ірина Вільде**, котра навчалася з Антоничем у польській гімназії в Сяноку (для українців 2 години на тиждень відводили викладання їхньої рідної мови) казала йому відверто: «З Вас більший маляр, як музик». Справді, хлопець чудово малював, а ще – майстерно грав на скрипці, навіть сам komponував музичні твори, а одну його річ грала ціла гімназія. У ранній збірці поезій «Привітання життя» Антонич справді захоплювався асонансами й алітераціями, іноді, як зауважив **Дмитро Павличко**, понад міру. Далі став візіонером українського міфосвіту від давнини до сучасності. Антоничівські образи прадавньої української культури, національний погляд на світ природи і на сучасне місто надихнули митців ХХ–ХХІ ст.ст. – поетів **Василя Голобородька**, **Валерія Іллю** та, мабуть, і 85-річного художника **Олексія Потапенка**, родом з Вовчанська на Харківщині, котрий мешкає у Чернігові і в 2020-х звернувся у своєму живописі до багатьох мотивів, які знаємо з українських народних ліричних пісень та з поезій Б.-І. Антонича.

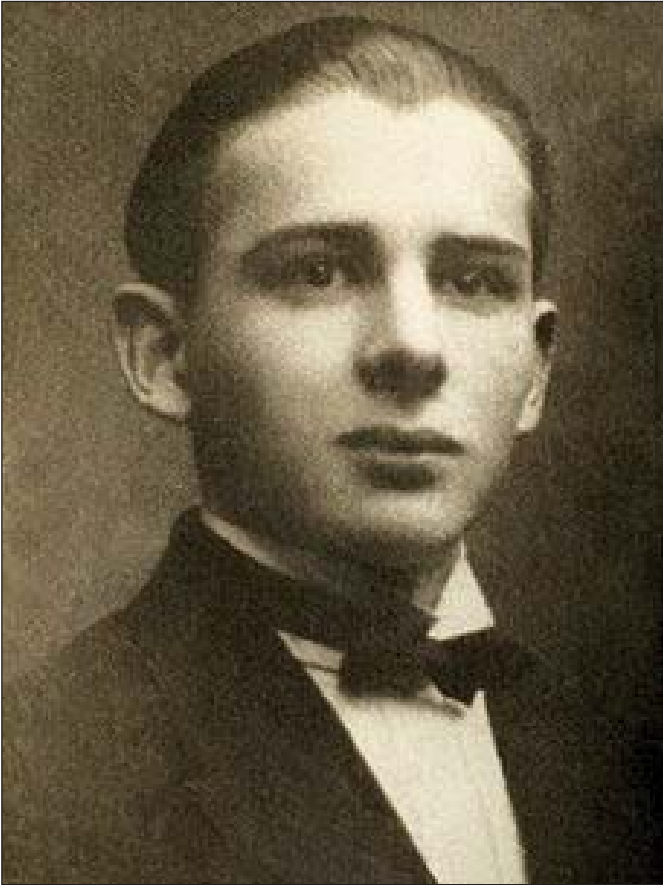
Серед кращих дослідників Антонича – **Микола Ільницький** (заохочував дослідження творчості Антонича і його батьківщини – Лемківщини), **Микола Жулинський** (у ст. «Малий хрущ на шевченківських вишнях» звернув увагу на мотив реінкарнацій та всотування культурного досвіду поколінь), **Орест Зілинський** («Дім за зорею»), **Богдан Рубчак** (ст. «Поетичне бачення землі: три слов'янські варіанти»), **Дмитро Павличко** («Пісня про незнищенність поезії»), **Микола Нервлі** («Перстені молодості»), **Александр Флакер** («Від воза життя до великої подорожі»), **Іван Драч**, **Юрій Ковалів** (як герменевтик першим зауважив, що в Антонича маємо національний погляд на світ в аспекті реконструкції цілісного міфосвіту українського народу, доповненої індивідуальною поетичною міфотворістю), **Юрій Андрухович**, **Магдалена Ласло-Куцюк**, з новітніших – поет **Ігор Калинець** (2020). І ще 1989 р. вийшов пречудовий збірник статей про Антонича «Весни розспіваної князь»: Слово про Антонича.

Стосовно моєї методології. Міфологію, міф розуміємо не як викривлену реальність, не як злу трагічну сюрреалістичну потворність людини, а як Антоничеву поетичну реконструкцію українського народного світогляду, в якому переплелися язичницькі вірування, обряди з християнською вірою.

Антонич як син священника і як нащадок лемківських священників велике значення відвів образній поетизації обрядів – і християнських, і язичницьких – як знавець слов'янської, української і праіндоевропейської міфології. Часом розвиток дії в його поезіях (ця епічність, сюжетність є не лише в поемах, а й у ліриці Антонича) є ніби втіленими в образах діями язичницьких і християнських обрядів, індивідуально вибудованими сюжетами з символами народної культури. Найбільше сказане стосується збірок «Три перстені», «Зелена Євангелія» і «Ротації», що замикають поетичну есхатологію Антонича.

Важливо, що Лемківщина – це найзахідніша гілка українців між Словаччиною та Польщею, етнічна спільнота, яка найкраще зуміла зберегти прадавній рідний український фольклор, звичаї. На превеликий жаль, її північна частина розпорошена після смерті Антонича внаслідок операції Вісла 1947 – розселення по території Польщі.

Завдяки Антоничевій поезії ми можемо збагнути в мистецтві єдність національного світовідчуття українців Заходу і Сходу, зрозуміти, що не варто викорінювати рідні язичницькі звичаї і боротися за суто християнську культуру, як і не варто відкидати український тисячолітній шлях християнства. Цієї етики навчає нас поет, якому було відведено долею всього 27 років життя.

Український поет Богдан-Ігор Антонич
(05.10.1909 – 06.06.1937)

Антонич був глибоким ерудитом, і при цьому скромною, тактовною людиною. З дитинства мав чудову зорову пам'ять (орієнтуючись на рекламні зображення, у 5 років знайшов у Відні дорогу з центру міста додому). У польській гімназії в Сяноку, коли учень-поляк не знав відповідь на запитання, учитель говорив: «*Може, привести маленького Антонича, щоб він вам підказував?!*». І Антонич справді міг дати відповідь. До всього, був наполегливий і в навчанні, і в житті («з села такого вийшов я – життя звеличник, верховинець»), вірний національним ідеалам (написав «Слово до розстріляних», в якому вшановував українських поетів Розстріляного відродження, розстріляних у 1930-х, присвятив поезії героям Крут і січовим стрільцям) та власним переконанням. Розумів національний стиль у мистецтві не як закостенілий, не як щось «невідсвіжуване» а як такий, що зазнає розвитку. Показова цитата: «*Проти розуму вірю, що місяць, який світить над моїм рідним селом у Горлицькому повіті, є інший від місяця з-над Парижу, Риму, Москви та Варшави. Вірю в землю Батьківку та в її Поезію*». Був проти того, щоб критики замість збагнути оригінальну поетику того чи іншого митця, розпихали його «по шухлядах різних ізмів». Любив слухати пісні та фольклорні оповідки селянки **Ганни Войцехової**. Коли поетова мати казала, що Ганні добре було б одружитися з Богданком, дівчина відповідала: «*Він мені казав, що має наречену, Олечка називається*». Зі спогадів **Ольги Олійник** про коханого написана стаття «Надгробок на могилі щастя». Її заходами посмертно видані збірки «Зелена Євангелія» і «Ротації». Їй поет присвятив кілька віршів: «Моя кохана вчиться деклінації», «Весільна» («сонце заплетене у кучері левконій») та ін.

Був справді загадковим. Коли читачі писали в періоду, що не розуміють поезій Антонича, приходив до редакції львівської газети з роз'ясненнями: «*Мушу прийти до «Назустрічі» і забрати слово*». Бачив у читачі співтворця власних поезій. Роз'яснивши зміст, потім додавав: «*А втім, це прочитання не зобов'язує читача*». Поряд із дебютантами-шістдесятниками залишався не менш загадковим і сучасним.

Антонич був настільки вірний своєму національному і поетичному покликанню, настільки цінував своє творче життя, що відмовлявся від посад неукраїнської влади і жив бідно: «*Коли піду на посаду, то я вже нічого не напишу*».

Багато своїх віршів Б.-І. Антонич називав піснями. Наприклад, «Пісня про незнищенність матерії»:

**Забрівши у хащі, закутаний у вітер,
накритий небом і обмотаний піснями
лежу, мов мудрий ліс, під папороті квітом
і стигну, і холоду, й твердну в білий камінь.
Рослинних рік підноситься зелена повінь,
годин, комет і листя безперервний лопіт.
Залле мене потоп, розчавить білим сонцем,
і тіло стане вуглем, з пісні буде попіл.
Прокотяться, як лява, тисячні століття,
де ми жили, ростимуть без наймення пальми,
І вугіль з наших тіл цвістиме чорним квіттям,
зadzвонять в моє серце джагани в копальні.**

«Книга лева», 1936

Три його елегії зі збірки «Три перстні» – про перстень пісні, про перстень молодості, про перстень ночі містять ключовий образ персня як колообігу буття і як символ заручин землі та неба. Перстень виражає таємну владу у сфері духу, джерелами якої є пісня, молодість, ніч.. Поет чудово грав на скрипці і сам komponував музичні твори ще під час навчання в гімназії в Сяноку. Часто записував власні сновидіння у поетичній формі, такі речі згодом не потребували виправлень. «*Крилата скрипка на стіні, і дім мальований, мов скриня. У скрипці творчі сплять вогні, роса музична срібна й синя...*». Ніч давніша, магичніша, з неї народився день, про ці мотиви поезії Антонича пише **Марина Новикова**; з темряви космічного зоряного океану припливло прадерево, яке принесло прарідню українців (світила); про цю поетику наших прадавніх народних колядок і щедрівок написав **Ксенофонт Сосенко**.

Варто звернути увагу на колористику Б.-І. Антонича у зв'язку з мотивами українського космосу, містерії народження і тривання буття.

**Народився Бог на саях
в лемківському містечку Дуклі.
Прийшли лемки у крисанях[3]
і принесли місяць круглий.
Ніч у сніговій завії
крутиться довкола стріх.
На долонях у Марії
місяць — золотий горіх.**

Щоб було асоціативніше, порівняймо з візіями картин **Олексія Потапенка**. ■